

prof. dr hab. Izabela Grabowska
Akademia Leona Koźmińskiego
CRASH Centrum Badań nad Zmianą Społeczną i Mobilnością
igrabowska@kozminski.edu.pl
www.izabelagrabowska.com

Warszawa, 16 grudnia 2021

Utrecht, 30 grudnia 2021

**Recenzja osiągnięć naukowych w postępowaniu habilitacyjnym dr Katarzyny Waniek,
ze szczególnym uwzględnieniem monografii naukowej, pt.:**

***Ucieczka jako przyczyna mobilności Europejczyków. Socjolingwistycznie ugruntowana analiza
procesów społecznych w relacjach autobiograficznych (Wyd. UŁ, 2020)***

Dziękuję za możliwość zapoznania się i oceny dorobku naukowego Pani dr Katarzyny Waniek. W poniższej recenzji będę się odnosić do całokształtu dorobku Habilitantki, ze szczególnym uwzględnieniem monografii naukowej, pt.: *Ucieczka jako przyczyna mobilności Europejczyków. Socjolingwistycznie ugruntowana analiza procesów społecznych w relacjach autobiograficznych* (Wyd. UŁ, 2020), która we wniosku z dnia 26 marca 2021 roku została wskazana jako podstawa ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Dorobek naukowy dr Katarzyny Waniek wypełnia lukę w wiedzy w socjologii migracji, w mniejszym jednak stopniu w studiach migracyjnych, dotyczącą ukrytych, pozazarobkowych, niematerialnych, nieoczywistych przyczyn migracji, czy ukrytych czynników wypychających jako „ucieczki od...” (zwykle kontroli społecznej powiązanej z skostniałą, gnuśną, zastaną rodzimą przestrzenią mentalną) i czynników przyciągających jako „ucieczki do...” (europejskiej przestrzeni mentalnej, która była ograniczana, wypychana, zamazywana przez sztywne systemy norm i wartości w domu rodzinnym, miejscu pochodzenia, a stanowi istotny zbiór sensów, znaczeń i orientacji życiowych, zwłaszcza dla młodych dorosłych migrantów). Ustalenia Habilitantki pokazują także rolę migracji

międzynarodowych w procesach wchodzenia w dorosłość – Autorka lokuje migrację międzynarodową w funkcji „moratorium biograficznego”.

W pierwszej części recenzji odniosę się do ww. monografii, która została wyróżniona jako kluczowe osiągnięcie naukowe. W drugiej części recenzji odniosę się do całokształtu dorobku naukowego Pani dr Waniek z różnych perspektyw.

W tej części recenzji odniosę się do monografii wydanej przez akademickie Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego w 2020 roku, pt. *Ucieczka jako przyczyna mobilności Europejczyków. Socjolingwistycznie ugruntowana analiza procesów społecznych w relacjach autobiograficznych*. Monografia składa się ze wstępu, wprowadzenia, dwóch części, w których zawarty jest 13 rozdziałów oraz podsumowania, które jest ramą kompozycyjną książki i wyprowadza teorię substancjalną z podejścia ugruntowanego zastosowanego w analizie wszechstronnego materiału empirycznego pochodzącego, w dużej mierze, z międzynarodowego projektu badawczego. Monografia zawiera również zakończenie, bibliografię, z doбором wielu klasycznych pozycji socjologicznych, wykaz projektów badawczych wykorzystywanych w książce, spis tabel, indeks osób, indeks pojęć. Ogólnie, to jest elegancko zredagowana i dobrze napisana monografia, choć mająca wiele elementów niepotrzebnych, które tworzą dłużyzny.

Najmocniejszymi stronami monografii są: (i) Rozdział 2 dotyczący struktur procesowych: instytucjonalnych wzorców oczekiwań, biograficznych planów działania, biograficznych metamorfoz i trajektorii cierpienia, które Autorka wykorzystuje w analizach autobiograficznych przypadków zaprezentowanych w Części II monografii oraz (ii) Podsumowanie, w którym Autorka formułuje teorię substancjalną dotyczącą rekonstrukcji procesu ucieczki z przestrzeni kontroli społecznej, utartych schematów, rutyn, skostniałych struktur i ucieczki do europejskiej przestrzeni mentalnej, rozszerzonej rzeczywistości, innych światów społecznych. W podsumowaniu brakuje jednak syntetycznych zestawień poszczególnych przypadków biograficznych, wraz z ustaleniami, co one wnoszą do rekonstrukcji procesu ucieczki i sformułowania teorii substancjalnej. Takie zestawienie dawałoby także

asumpt do doboru tych, a nie innych przypadków biograficznych. Dziękuję za przypomnienie o potencjale, możliwościach i ograniczeniach metody Schützego, ale nie było potrzeby, aby temu poświęcać cały rozdział. To mogło się znaleźć, jako refleksje lub nota metodologiczna Autorki, w Rozdziale 2, w którym stanowiłoby istotny komentarz do struktur procesowych, które uważam, za bardzo trafione do analizy biografii migrantów międzynarodowych, zwłaszcza młodych dorosłych, którzy dominują w tych prezentacjach. W przypadkach starszych nosicieli biografii, bardzo trafnie Autorka analizuje kontekst transformacji systemowej, jej efekty i kontekst po-transformacyjny, powiązany z rozszerzeniem Unii Europejskiej (UE) na Wschód; oraz kontekst globalnego kryzysu finansowego, który zaczął się w 2007/2008 roku.

Wśród pomniejszych mocnych punktów monografii są trafne autorskie określenia-kłucze, sformułowania, metafory, które czasami pozostają niewyeksponowane, jak np. „odwrócenie modelowych znaczeń migracji”, „klauzula tymczasowości”, „spreparowane programy mobilnościowe”.

Najłabszymi stronami książki, co jest moją krytyką tej monografii, są: (i) przegląd teorii migracyjnych (Podrozdział 1.3. we Wprowadzeniu str. 30-41); (ii) brak metodologicznego, wyraźnego uzasadnienia, dlaczego Autorka wybiera te, a nie inne biografie do swojej analizy; (iii) (nad)używanie koncepcji struktury możliwości bez wyraźnego dookreślenia tej koncepcji/ pojęcia orientującego oraz odniesienia do źródła (Merton); (iv) brak porządkujących wstępów określających cele danego rozdziału i podrozdziału oraz brak syntetyzujących podsumowań rekapitułujących ustalenia danego rozdziału.

W odniesieniu do pierwszego wymiaru krytyki, po pierwsze, Autorka nie zauważyła, co zostało opublikowane w Polsce i zagranicą w zakresie niematerialnych wymiarów migracji międzynarodowych dotyczących kapitału ludzkiego, społecznych przekazów migracyjnych (*social remittances*), które uwzględniają transfery (w różne strony) norm i wartości, idei, kapitału społecznego, które to publikacje pokazują nieoczywiste wymiary migracji międzynarodowych, tak dogłębnie dyskutowane przez Autorkę. Po drugie, Autorka pominęła całą szeroką światową literaturę na temat tzw. *mobile transitions*, czyli wchodzenia w dorosłość, przejść z edukacji na zagraniczny rynek pracy, opóźnionego moratorium, analiz dotyczących migracji międzynarodowych w biegu życia. Ten zasób literatury jest

szczególnie istotny dla substancjalnego wniosku Autorki monografii dotyczącego znaczenia migracji jako moratorium biograficznego. Nie będę tutaj robić wykazu bibliograficznego, ale na życzenie Komisji i Autorki mogę to dostarczyć. Po trzecie, nawet jeżeli Autorka skupiła się tylko na klasycznym ujęciu czynników wypychających i przyciągających Everetta Lee, to pominęła rozważania na temat czynników pośredniczących (*intervening factors; intervening obstacles*). **Podrozdział 1.3. nie pasuje do kompozycji całej książki, wyraźnie odstaje pod względem merytorycznym i kompozycyjnym od pozostałych rozdziałów i obnaża braki w wiedzy Autorki w odniesieniu do studiów migracyjnych i socjologii migracji, w których to Autorka lokuje tę monografię jako kluczowe osiągnięcie naukowe.**

Wśród pomniejszych niedociągnięć i potknięć w monografii znajdują się: bardzo długie paragrafy, które powodują trudności u czytelników w uchwyceniu sensu danej myśli; Europa Centralna (np. str. 221) – nie ma takiego określenia – jest Europa Środkowa – paradoksalnie wkradło się literalne tłumaczenie z języka angielskiego (sic!); patetyczne sformułowania „pragnę podkreślić”, zamiast, po prostu, „chcę/ chciałabym podkreślić”; długie, a nawet bardzo długie cytaty (np. na trzy strony 289-292); używanie sformułowania „normalny układ społeczny” (np. str. 232, czy str. 266) – nie bardzo wiadomo, do czego Autorka odnosi określenie „normalny” (?) – do przyjętego w danym kontekście systemu norm i wartości, ale który z tych systemów i kontekstów jest punktem odniesienia dla Autorki (?).

Podsumowując pierwszą część recenzji, dr Waniek „posiada w dorobku osiągnięcie naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny” , co w tym przypadku stanowi „1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a”. Monografia *Ucieczka jako przyczyna mobilności Europejczyków. Socjolingwistycznie ugruntowana analiza procesów społecznych w relacjach autobiograficznych* (Wyd. UŁ, 2020) stanowi wkład do socjologii migracji, w mniejszym stopniu do studiów migracyjnych, zarówno w sensie metodologicznym – oparta jest na systematycznym podejściu ugruntowanym Schützego oraz w sensie teoretycznym poprzez sformułowanie teorii substancjalnej (a może nawet

teorii średniego zasięgu w ujęciu Roberta Mertona- o czym nigdzie Autorka nie wspomina) dotyczącej rekonstrukcji przebiegu ucieczki z duszącej, skostniałej, zrutynizowanej, znanej, czasami dysfunkcyjnej, społecznie kontrolowanej przestrzeni domu, wsi, miasteczka lub miasta rodzinnego do nieznannej, ale otwartej, szerokiej, dającej możliwości, innej, może wyidealizowanej europejskiej przestrzeni mentalnej. Warto zwrócić uwagę, że poprzez rekonstrukcję sekwencji przebiegu ucieczki z i do, Autorce udało się ustalić, że nie przebiegała ona jako jednorazowy akt zerwania metaforycznych „społecznych kajdanów”, ale poprzez stopniowe nabieranie dystansu, zrywanie i przywracanie kontaktów, niszczenie i odbudowywanie więzi, odrzucanie i (od)budowanie tożsamości społeczno-kulturowych, zaklinanie i odczarowywanie ludzi oraz miejsc pochodzenia. Rekonstrukcja przebiegu procesu ucieczki zostaje odniesiona do czterech wyżej wspomnianych struktur procesowych powiązanych z oczekiwaniami instytucjonalnymi, planów działania, cierpienia i metamorfoz.

W drugiej części recenzji odniosę się do całokształtu dorobku naukowego Pani dr Waniek. Gdyby nie zaprezentowana, pozytywnie przeze mnie oceniona, monografia, dorobek, z perspektywy obiektywnych wskaźników międzynarodowych, w dużej mierze nie byłby wystarczający, aby uzyskać stopień doktora habilitowanego w naukach społecznych¹. Brak odzwierciedlenia w międzynarodowych bazach naukowych osiągnięć i istotnego wkładu do nauk społecznych dr Katarzyny Waniek wynika zapewne z orientacji na niemiecką kulturę akademicką, w związku z zanurzeniem się w szkołę podejścia ugruntowanego prof. Schützego w jej oryginalnym języku, co, nie jest tutaj krytyką, ale ogranicza widoczność osiągnięć dr Waniek dla szerszego świata nauki, którego *lingua franca* jest, niezależnie od opinii na ten temat, język angielski. Bardzo żałuję, że wiele ustaleń poczynionych przez Habilitantkę nie znalazło się w katalogu publikacji kluczowych czasopism międzynarodowych. To strata dla nauk społecznych i dla samej Habilitantki, zwłaszcza, że wiele z tych ustaleń jest nowatorskich i ciekawych, pokazujących nowe, inne oblicza migracji międzynarodowych w doświadczeniach ludzi – samych

---

¹ Scopus: h=0 (4 dokumenty); Web of Science: h=1 (3 publikacje); Google Scholar h=6 (118 cytowań).

uczestników procesów mobilnościowych. Habilitantka właściwie nie publikuje w międzynarodowych czasopismach migracyjnych, co obrazuje mój argument o niskim wkładzie do studiów migracyjnych.

Z przedstawionej dokumentacji wyraźnie widać, że Autorka obawia się wyjść poza znaną Jej akademicką przestrzeń mentalną rodzimego uniwersytetu i środowiska naukowego. Wszystkie cztery monografie autorstwa lub współautorstwa Pani dr Waniek, przedstawione we wniosku habilitacyjnym, są wydane przez rodzime Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, co niestety zawęża proces recenzyjny i szerszy odbiór, w tym przez odbiorców międzynarodowych. W wykazie opublikowanych rozdziałów w monografiach też dominuje Uniwersytet Łódzki jako wydawca. Dobrze, że do opublikowanych monografii autorstwa i współautorstwa Habilitantki dostępne są e-booki oraz pdf w społecznościowych mediach akademickich, jak Academia i ResearchGate, co zapewnia jakąś formę otwartego dostępu (*open access*). Część artykułów przedstawionych w dokumentacji też została opublikowana w rodzimych periodykach, np. *Acta Universitatis Lodzianis*. Pozostałe zostały opublikowane w czasopismach wydawanych w Polsce – to, że niektóre są anglojęzyczne nie jest żadnym pocieszeniem. To martwi i zawęża pole naukowego oddziaływania dr Waniek, zwłaszcza, że Habilitantka, do czasu złożenia dokumentacji (i zapewne pandemii COVID-19) prowadziła bogatą aktywność konferencyjną, będąc obecną z referatem zarówno na konferencjach międzynarodowych. Jednocześnie jest aktywną uczestniczką międzynarodowych i polskich towarzystw naukowych – zajmuje ważne stanowiska w radach naukowych.

Na przykład w Web of Science (dostęp z dnia 29.12.2021) znalazły się kluczowe publikacje w języku angielskim, do których chciałabym się odnieść poniżej:

1. Domecka, M., Eichsteller, M., Karakusheva, S., Musella, P., Ojamäe, L., Perone, E., ... & Waniek, K. (2012). Method in practice: Autobiographical narrative interviews in search of European phenomena. In *The evolution of European identities* (pp. 21-44). Palgrave Macmillan, London [3 cytowania].

2. Kaźmierska, K., Piotrowski, A., & Waniek, K. (2012). Transnational work in the biographical experiences of traditional professions and corporate executives: Analysis of two cases. In *The Evolution of European Identities* (pp. 76-101). Palgrave Macmillan, London [1 cytowanie].

W obu powyższych publikacjach, które znalazły jakieś uznanie międzynarodowego środowiska naukowego, Habilitantka jest ostatnią współautorką. Biorąc pod uwagę intelektualną jakość monografii habilitacyjnej, stwierdzam niewykorzystanie potencjału i możliwości publikacyjnych przez Habilitantkę. O potencjale badawczym i naukowym, który, do tej pory nie znalazł stosownego odzwierciedlenia, na międzynarodowym forum naukowym, świadczy nie tylko wysokiej jakości monografia naukowa *Ucieczka jako przyczyna mobilności Europejczyków*, ale także aktywność w międzynarodowych i krajowych projektach, stypendiach i innych aktywnościach badawczych (np. w towarzystwach naukowych), które zostały wylistowane we wniosku habilitacyjnym.

Martwiące jest również to, że do czasu złożenia wniosku habilitacyjnego dr Waniek nie kierowała żadnym własnym projektem badawczym. W trzech projektach, w tym w jednym międzynarodowym (H2020), uczestniczyła w funkcjach wykonawczych.

Warto zwrócić uwagę i docenić aktywność i dorobek dydaktyczny dr Katarzyny Waniek. Habilitantka wypromowała wielu licencjatów i magistrantów w obszarze socjologii interpretatywnej, przyczyniając się w ten sposób do kształcenia nowego pokolenia badaczy w obszarze nauk społecznych. Współtworzyła i współprowadziła także, istotne dla środowiska naukowego, sympozjum dotyczące metody autobiograficznej.

Habilitantka spełnia podstawowe kryteria niezbędne do uzyskania tytułu doktor habilitowanej nauk społecznych w dyscyplinie nauk socjologicznych wg ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 r. poz. 85 i 374).

Podsumowując, mimo krytycznych opinii zarówno do dorobku Habilitantki, poza osiągnięciem głównym, jak i w stosunku do uwag i zastrzeżeń odnoszących się do tego osiągnięcia, **popieram wniosek o dopuszczenie Habilitantki do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.**

Należy jednak podkreślić, iż moja ocena wynika głównie z tego, iż Habilitantka przedstawiła dopracowaną, elegancko zredagowaną monografię, która wnosi wkład w rozwój dyscypliny i daje podstawy, aby uważać, że Habilitantka potrafi samodzielnie prowadzić badania naukowe, analizować, interpretować i publikować ich wyniki w uznanych wolumenach naukowych. W mniejszym stopniu moje poparcie dla dalszego procedowania postępowania habilitacyjnego Pani dr Katarzyny Waniek wynika z ogólnego dorobku naukowego, który uważam za skromny na tym etapie kariery badawczej, niewykorzystujący potencjał i możliwości Habilitantki.

Izabela
Grabowska

Elektronicznie
podpisany przez
Izabela Grabowska
Data: 2021.12.30
20:45:46 +01'00'

